

Lgp Eesti Vabariigi õiguskantsler, pr Ülle Madise!

Riigikogu täiskogu võttis 15. mail 2024 vastu Vabariigi Valitsuse algatatud rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (332 SE).¹ Analooget seadust, mis seab tõsise kahtluse alla austuse eraomandi puutumatusse põhiõiguse vastu, ei ole teadaolevalt isegi mitte algatatud ühegi teise Euroopa Liidu liikmesriigi parlamendis, rääkimata vastava seaduse heakskiitmisest.

Kõnealuse seaduse kohaselt saab Eesti Vabariigi täitevvõim ilma ühegi jõustunud süüdimõistva kohtuotsuseta Euroopa Liidu sanktsioonide nimekirja kantud Venemaa kodanike vara Venemaa poolt Ukrainale makstava kahjuhüvitise ettemaksuna nende tahte vastaselt võõrandada, maksmata selle eest kohest ja õiglast hüvitist, nagu põhiseadus paragrahvis 32 selgesõnaliselt ja erandeid ettenägemata nõuab.

Põhiseaduses sätestatud ja õigusriikluse ideaali seisukohast väga olulisest põhimõttest mööda hiilimiseks on eelnõu autorid mõelnud välja skeemi, mille kohaselt saab osutatud põhiseaduse nõue rahuldatud, kui isikutele, kellelt vara nende tahte vastaselt võõrandatakse, antakse dokument, millega nad võivad hüvitise saamiseks pöörduda Venemaa Föderatsiooni valitsuse poole.

Ilmselt ei vasta niisugune skeem põhiseaduses eraomandi kaitseks sätestatud nõuetele, sest ettenähtavalt ei saa isikud, kelle vara võõrandatakse, kõnealuse dokumendi alusel Venemaa Föderatsioonilt kunagi mingit hüvitist – sel elementaarsel põhjusel, et vara võõrandaja ei saa ühepoolset hüvitise maksmise kohustus asetada kolmandale isikule. Ei ole välistatud, et lõpuks tuleb nt kas Eesti kohtute või Euroopa Inimõiguste Kohtu vastavasisulise otsuse tõttu Eesti Vabariigil sedasi võõrandatud vara tagastada ja lisaks maksta ka eraomandi puutumatusse rikkumise eest kahjuhüvitist.

Ühtlasi on selge, et seadust vastu võttes püüab riik eraomandi puutumatusse sekkumise lubatavuse piire jõuliselt laiendada ja seda viisil, mis võib sillutada teed kõnealuse eelnõu kontekstist palju laiemale ringi subjektide põhiõigusi puudutavatele tagajärgedele.

Lisaks on eelnõu väljatöötamisel jäetud teostamata kriitilise tähtsusega riskianalüüs. Kahtlemata kaasnevad kõnealuse seaduse jõustumisega Venemaa Föderatsiooni poolsed vastumeetmed, nagu on selgesõnaliselt ka teada antud.² Aga eelnõu koostanud Välisministeerium ei ole vaevunud välja uurima isegi mitte seda, kui palju on Eesti Vabariigi füüsilistel ja juriidilistel isikutel Venemaal vara, mille nad võivad vastumeetmete rakendamise korral kaotada. Just samuti on kaardistamata riskid, mis võivad realiseeruda Eesti Vabariigi suunal.

Soov toetada Ukrainat, millega kõnealust eelnõud põhjendatakse, on poliitiliselt mõisteta. Aga Ukraina abistamise püüdlusi ellu viies ei tohi tuua ohvriks austust põhiseaduse vastu.

Eelnevalt selgitatud silmas pidades pöördusin 16. mail Vabariigi Presidendi, hr Alar Karise poole palvega jätta kõnealune seadus välja kuulutamata. Sellest hoolimata kuulutas Vabariigi President seaduse täna välja, eirates minu poolt esitatud argumente ja jättes sellega täitmata oma kohustuse olla põhiseaduse kaitsjaks ka olukorras, kus see nõuab poliitiliselt ebapopulaarse positsiooni võtmist.

Loodan, et Teie näitate riigiõiguse tunnustatud asjatundja ja põhiseaduse vannutatud kaitsjana üles suuremat põhimõttekindlust ning talitate vastavalt põhiseaduse paragrahvis 142 sätestatule, mille kohaselt on õiguskantsleril mitte õigus, vaid kohustus taotleda Riigikohtult põhiseadusega vastuolus oleva seaduse kehtetuks tunnistamist.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Varro Vooglaid, Riigikogu liige

¹ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d2665559-f09b-43ec-9c69-5fdb5fd1cdde/rahvusvahelise-sanktsiooni-seaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seaduse-eelnou-332-se>

² Vt nt "Russia to use all tools at disposal to respond to confiscation of assets", TASS, 21.03.2024, kättesaadav aadressil <https://tass.com/politics/1763229>